

Kentler: Sanat- kültür ve kamusal alan

Neşelenemezsek ya da öfkelenemezsek, isyan edemez ve kalıplanan çöküşe karşı durmazsak o kentlerde yaşayamayız. Bunu da ancak sanatçılar, kültür taşıyıcıları yapabilir.

Akin Atauz

06/05/2023

Bir kent adı düşünün: Aklınıza en önce gelen nedir? Bir simge mi ya da kentin yüzyıllardır biriktirdiği bir uzmanlık birikimi mi yoksa kentin kimliğini en çok çağrıştıran başka (tarihsel-toplumsal ya da çevresel) bir olgu veya belki bir kişi mi?

Kentine göre hepsi olur.

İstanbul'u düşünelim: Çoğu zaman ilk akla gelen kubbelerdir. **Ayasofya**'nın o muhteşem kubbesi ve o kubbenin kapsayıcı anlamını çoğaltan; camilerdeki, kapalı çarşılardaki, hamamlardaki diğer kubbeler...

Paris? Belki **Eyfel**?

Londra ve **Big-Ben** ya da **Parlamento Binası**, kimine göre **London Eye**?

Amsterdam; belki kanallar ya da bisikletliler? **Pisa**: Kesinlikle eğri bir kule...

Viyana: Müzik ve müzik salonları/ Opera binaları veya müzik müzeleri?

Ama **Salzburg**, Mozart kuşkusuz... Veya **Bern**? Öncelikle **Beethoven** ama belki geçici başkentlik?

Tokyo ve **Fuji Dağı**'nın silueti?

New York: Ellis Adası'ndaki Özgürlük Anıtı, Moskova: Soğan biçimindeki kubbeleriyle Kremlin ve Kızıl Meydan ya da Beijing: Tiananmen ve İmparatorluk sarayının ön kapısı?

Birçok kent ve birçok farklı imge...

Bir kentin adı ve gözlerimizi kapadığımızda akla ilk gelenler, genellikle insan eliyle yaratılmış simgesel bir yapı. Bazen kentlerin kültürel birikiminden gelen olağanüstü bir olgunlaşma ve incelmeye, bazen kentlilerin başardığı müthiş bir direniş veya politik bir bükülme momentleri... Bu anımsayışlarda ortak olan yön gözümüzün önünde canlananın ya bir sanatla ya da kültürel bir yaratıcılıkla ilgili olması... Bir dağ ya da başka bir doğa harikası olması durumunda bile, onun o yerel kültürdeki anlamı, kutsanması...

Bir kenti kent yapan nedir?

Tartışmayı kısaltabilmek için, eğer sanatlar ve kültür olmasa belki kenti ifade edebilecek, onu yoğunlaştırılmış bir anlama bir isme dönüştürecek başka bir dolayımı düşünebilmenin zor olduğunu söyleyebiliriz. Diğer bir deyişle kent, onda birikmiş sanatlar ve kültürün toplamından ibarettir denilebilir. Ya da bir kenti kent yapan, onun yarattığı sanatlar, kültür ve bu birikimden kaynaklanan etkileşimler, tartışmalar, dinamizm ve yenilikçi keskin parıldamalardır...

Kimi zaman kapitalizmin sığlaştırması ve ticarileştirmesi – turistikleştirilmesiyle kentte yoğunlaşan ve onun ruhunu oluşturan bu anlamlar banal birer fetişe de dönüşebilir ya da yaldızı dökülmüş kof birer gösteri ögesi de olabilir. Ancak bu tür tehlikelere ya da tehditlere karşı kenti koruyacak olan veya onu onararak ve yenileyerek kültürel derinliğini başka kulvarlara, başka biçimlerde taşıyarak yaşatacak olan yine o kentin halkı, sanatçıları ve kültür insanlarıdır. Onların yarattığı coşkulu akışkanlık veya durmak bilmeyen dinamizmin hızı, kentleri ha bire yeniden yaratır.

Sanatçıların ve kültür taşıyıcılarının rolü

En çok mimarların, heykeltıraşların eserlerini ya da duvar resimlerini, seramikleri, kabartmaları vb. görürüz kentin kamusal alanlarında, sokaklarda ve meydanlarda...

Renkleri, biçimleri ve yarattıkları karşılaşmaların – etkileşimlerin uyumunu/ uyumsuzluğunu, yabancılaşmasını veya yeniden doğuşunu... Ama müziklerini de dinleriz kentin, sokaklardaki danslarını veya oyunlarını, ekranlara/ duvarlara yansıyan görüntüleri... Edebiyatçıların düşlerimizde yarattığı imgelerin gölgelerini – oyunlarını, düş kahramanlarının kentin üzerinde uçararak dans edişlerini...

Kentler elbette çok somut konut alanlarına, asfalt-beton yollara-raylara veya kablolara, fabrikalara ve iş merkezlerine, pazar yerlerine ve spor alanlarına, parklara gereksinim duyarlar. Onlar olmadan ve onların arasındaki hoşnutluk olmadan kent çalışmaz. Ama bütün bu çok somut ve çok olağan gündelik yaşam öğelerine katlanabilmek için, o kentin yerel kültürünün imbikten geçerek ve rafine olarak bize durmadan kendi öyküsünü anlatması, efsanelerini kulağımıza fısıldaması gerekir. Neşelenemezsek ya da öfkelenemezsek, isyan edemez ve kalıplanan çöküşe karşı durmazsak o kentlerde yaşayamayız. Bunu da ancak sanatçılar, kültür taşıyıcıları yapabilir.

Yerel gündelik yaşamın öyküsü ise, o kentin yerel yaşamında ve yenişeme isteğinin canlılığında, coşkusunda ve samimiyetinde, kendi yerel kültürünün oluşmuş ve oluşmakta olan birikiminde bulunur. Bu, elbette her kente göre farklı olur. Efsaneler, bayramlar, ya da ninniler, destanlar, sokak çalgıcılarının/ dengbejlerin şarkısı veya o kültürün bir parçası ve bazen tamamlayıcısı bazen de en önemli ögesi olan gösteriler, direnişler, ayaklanmalar ve protestolar, alternatif yaşama biçimlerinin küçük ceplerde kendi halinde yaşamasıyla kent soluk alır.

Bu soluk, **Diyarbakır**'da başka, **Paris** sokaklarında başka ve İstanbul'da başkadır. **Taksim** ve **Gezi**, İstanbul'un öyküsünün bir parçasıdır artık. Kentlerin kimlikleri, yerel olarak örülür ve renklenir, eklemlenmeler ve kopuşlarla başkalaşarak sürer gider. Kentin barındırdığı bütün kültürler, yerel ve evrensel olanları, her türlü sanatsal devinim ifadesini bulabileceği kentsel mekanlara gereksinim duyar. Bu tür etkileşimlerin kaynaşmaların ve dayanışmaların, öğrenmenin, toplumsal-psikolojik hazların/ doyumların veya acıların, coşkuların yaşandığı yerler, ancak kentin kamusal alanlarıdır.

Bu nedenle kentin (açık ve kapalı ama daha çok açık) kamusal alanları ne kadar geniş ve elverişliyse, o kent o kadar gelişkindir ve yaşanılabilir bir yerdir. Kamusal alan, insanlara ne kadar etkileşim ve yücelme olanağı sunuyorsa; stoalarda, pazarın gürültüsüne karışarak felsefe ve politika yapılabiliyorsa eski bir **Ege** kentinde ya da günümüzün bir metropolünde **Avrupa** kıtasının/ **Asya**'nın; sanata ve kültüre, yani yaşamın bütün mücadelelerinin çıktığı mecraya ne kadar çok ırmak akıyorsa, o kent o kadar göneniyor demektir.

Kentliler olarak yapabileceğimiz, kamusal alanı talep etmek veya doğrudan bir mücadeleyle inşa etmek, var olanı genişletmek, çeşitlendirmek ve renklendirmektir. Kentte sesini bulabilen bütün farkı bireysel ve toplumsal-politik tanımlar, kentin kamusal alanı olgunlaştıkça barışın, özgürlüğün ve çoğulculuğun, çeşitlenmenin ve katmanlaşmanın, özetle demokrasinin ve demokratik katılımın gelişmesini/ gürbüzleşmesini sağlar. Kamusal alan kentlilerindir ve onlar eliyle yaratılır ve yaşatılır. Bir kent meydanı, kendiliğinden **Bastille** veya Tiananmen olmaz. Gezi olmaz...

Daha çok kamusal alan, daha çok sanat ve direniş

Onların öyküsü kentin yarattığı kültürde gömülü olduğu için ve bu bilgi, bu yerel ve örtük bilgi (tacit knowledge) kuşaktan kuşağa zenginleşerek aktarıldığı/ aktarılacağı için o kent o kadar zengin ve yaşanılabilir bir yer olur. Kentte sıra dışı olan her şey, kentin kültürünün biricikliğinden ve yaratıcılığından, kural tanımazlığından ve direnişçiliğinden ve devrimciliğinden kaynaklanan her şey kentin kültürüne karışır. Kentin kültürünü oluşturur ve o kentteki yerel sanatlar ve evrensel sanatların yorumları da bu kültürel kimlikten etkilenir. Sanatlarla, kent kendisini yeniden ve yeniden, daha buluşçu ve yaratıcı biçimlerde, ayrıntılandırarak ve incelterek, oya gibi işleyerek kentin kimliğini ve ruhunu, durmadan inşa eder.

Kentlerde daha çok kamusal alan, daha çok sanatsal ve kültürel etkileşim... Daha çok Gezi ve daha çok direniş...

Özgürlüğümüz, kentin kamusal alanından geçiyor.

Akın Ataüz